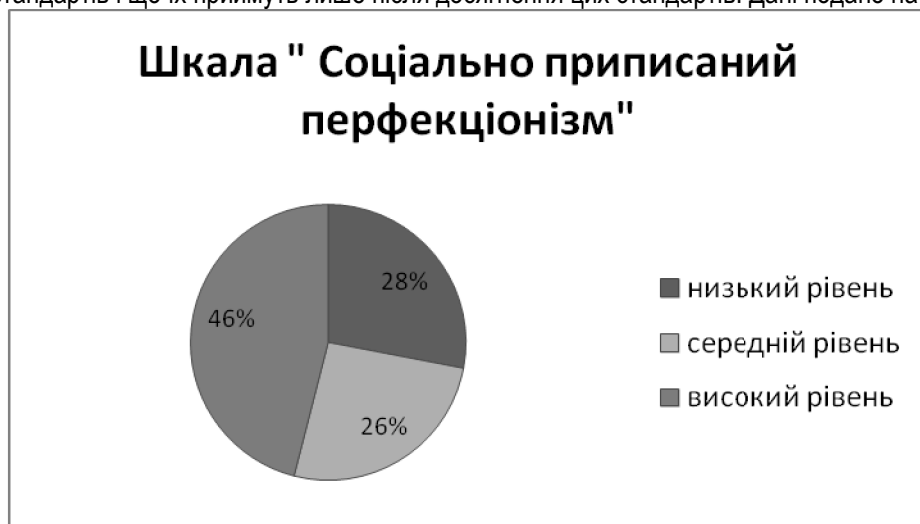

поведінки, в соціально зумовленому перфекціонізмі індивіди вважають, що інші очікують від них виконання надміру високих стандартів і що їх приймуть лише після досягнення цих стандартів. Дані подано на рисунку 3.

Рис. 3. Рівні соціально приписаного перфекціонізму

За допомогою методики «Опитувальник перфекціонізму Н.Гаранян, А.Холмогорова» (модифікований варіант Т.Завади), ми визначили також загальний показник перфекціонізму досліджуваних. Варто відзначити, що більшості студентів притаманні досить високі показники розвитку даної риси. Так, у 46% студентів рівень перфекціонізму сягає високого рівня, а в 52% досліджуваних виявлено середній рівень перфекціонізму, що вказує на непомірно високі стандарти зі схильністю до надмірно критичних оцінок власної поведінки і проявляється у підвищеній тривозі, зумовленій помилками та невпевненістю у власний діях та переконаннях. Такі особи нижче оцінюють рівень власної активності, енергії, настрою, життєвого тону та при цьому більше критикують та звинувачують зовнішні обставини у власних невдачах [1].

Висновки.

Підсумовуючи результати проведеного нами емпіричного дослідження, можна зробити висновок про те, що у більшій частині діагностованих студентів виявлений середній та високий рівень перфекціонізму. Перфекціонізм, орієнтований на себе, притаманний переважній частині юнаків і дівчат – це вказує на те, що вони пред'являють до себе надмірно високі вимоги і стандарти. Також більшість студентів характеризуються соціально приписним перфекціонізмом, який передбачає необхідність відповідати завищеним з погляду суб'єкта вимогам задля отримання схвалення від соціального оточення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаранян Н.Г. Перфекционизм, депрессия и тревога / Н.Г.Гаранян, А.Б.Холмогорова, Т.Ю. Юдеева // Московский психотерапевтический журнал. – 2001. – № 4. – С. 18 – 49.
2. Грачева И.И. Адаптация методики «многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта / И.И. Грачева // Психологический журнал. – № 6. – 2006. – С. 73–80.
3. Гуляс І.А. Перфекціонізм: аргументи за і проти / Гуляс І.А. // Зб.наук.праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. – Вип. 11. – Ч. 2. – С. 105 - 111.
4. Ясная В.А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В.А. Ясная, С.Н. Ениколопов // Вопросы психологии. – № 4. – 2007. – С. 157–167.
5. Hamachek D.E. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / Hamachek D.E. // Psychology. – 1978. – №. 15. P. 27–33.

Шевченко О.

Науковий керівник – проф. О. М. Кікінежді

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості, в умовах функціонування якої забезпечується повноцінний розвиток особистості, незалежно від її статі, віку, дієздатності, раси, культури, віросповідання, етнічності тощо, «майбутня життєва траєкторія людини» (В. Кремень). Пріоритетним завданням реформування національної освіти в умовах Концепції Нової української школи, Стратегії «Освіта: гендерний вимір – 2020», є проголошення особистісної орієнтації на розвиток дитини як суб'єкта власного життя, виховання самодостатньої та компетентної

особистості, що актуалізує проблему з'ясування психологічних засад творчого самовизначення дитини у сфері міжстатевих стосунків. Засвоєння статевої ролі – це насамперед пізнання її моральних норм, правил поведінки.

Проблема гендерної соціалізації та гендерної ідентифікації вивчається низкою зарубіжних (С.Бем, Ш.Берн, Е.Еріксон, В.Єремеева, Т.Хрізман, І.Кон, З.Фройд) та вітчизняних дослідників (Т.Говорун, О.Кочарян, О.Кікінежді, В.Кравець, В.Москаленко, Р.Павелків, Ю.Приходько, Т.Титаренко та ін. учені). Представники різних наукових шкіл поділяють думку про те, що гендерні уявлення дітей залежать від змісту «курсу гендерного навчання», яке пропонує суспільство, де вони живуть. Відомо, що функціонування гендерного конструкту може аналізуватись як на егалітарних (партнерських), так і на домінаторних (традиційних) статеворольових взірцях. Історично успадковану диференціацію сфер діяльності статей: світ чоловіків – світ предметів і речей (предметно-інструментальний), світ жінок – це світ спілкування і взаємин (емоційно-експресивний) – продовжують вважати панівними у настановленнях на призначення статей у сім'ї та суспільстві. Традиційна система відмінностей ролей базується на ідеї взаємодоповнюваності психологічних властивостей статей: хлопчики - сильні, безстрашні, мужні; дівчатка слухняні, боязкі, орієнтовані на догляд, турботу тощо. Андрогінність розглядають необхідною умовою універсалізації гендерних ролей, яка стирає обмеження, зумовлені традиційними соціокультурними очікуваннями. Отже, важливою проблемою сьогодення є вивчення умов та чинників процесу гендерної соціалізації дошкільнят, спрямованих на підтримку індивідуального розвитку дівчаток і хлопчиків та їх творчого самоздійснення у різних сферах життєдіяльності як майбутніх громадян української держави, що потребує як теоретичного осмислення, так і емпіричного дослідження.

Метою статті є теоретичний аналіз сучасних підходів у психологічній науці до проблеми гендерної соціалізації дітей дошкільного віку.

Поняття «гендер» є одним із базових у процесі соціалізації, оскільки виховання людини у переважній більшості культур залежить від статі. Чоловіками та жінками не народжуються, а стають у процесі виховання, під впливом соціального оточення, яке соціалізує стать, перетворюючи істоту з певною біологічною належністю у стать психічну. Гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними, як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі [1; 2; 3; 4; 5].

Доктор філософських наук В.Москаленко підкреслює багаторівневість соціального оточення особистості - мікро, мезо та макросередовище [6]. Сім'я є найпершим і найважливішим інститутом статевої соціалізації дитини. Роль батьків у формуванні статево-рольової ідентичності є визначальною, оскільки вони є основними та взаємодоповнюючими взірцями для наслідування. Формування статі психічної, тобто певної системи ціннісно-смыслових уявлень особи про себе як про жінку чи чоловіка, набуття первинної гендерної ідентичності, відбувається в процесі соціалізації через засвоєння статевоповідних нормативів поведінки [3-7].

Грунтовні дослідження вчених відкривають відмінності психологічного світу хлопчиків та дівчаток. У старшому дошкільному віці діти остаточно усвідомлюють незворотність статевої приналежності, причому це збігається з бурхливим зростанням статево-диференційованої поведінки і установок; хлопчики і дівчатка за власною ініціативою вибирають дихотомічні ігри та іграшки, статевоповідні ролі у сюжетно-рольових іграх тощо, що є підтвердженням наукових досліджень К.Джеклін, Г.Дуткевич, Е.Маккобі, Р.Павелкова, Т.Піроженко, Т.Титаренко, Ю.Приходько та ін.).

Набуття гендерної ідентифікації та освоєння певного типу статево-рольової поведінки активізують такі психологічні механізми, як спрямування, моделювання, підкріплення та пізнання. Дорослі починають свідомо і несвідомо навчати дитину її статевої ролі відповідно до загальноприйнятих стереотипів, орієнтуючи її в тому, що означає бути «хлопчиком» чи «дівчинкою». З'ясовано, що хлопчикам дозволяють більше проявів агресивності, заохочують активність, ініціативність і т.п., тоді як від дівчинки очікують душевності, чуйності, емоційності. Зазвичай орієнтація дитини на цінності своєї статі найчастіше відбувається в сім'ї, де кожний з батьків є носієм гендерних орієнтацій. Виявлені відмінності між хлопчиками і дівчатками щодо змісту та виду ігор. Посилюється вплив гомогенної групи – *гендерна сегрегація*, що більш жорстко спостерігається як гендерна норма у хлопчиків (тат більше спілкуються із синами, ніж з дочками). Дитяча спільнота як носій власної субкультури також виконує специфічні функції у формуванні статевої ідентичності. У діяльності і спілкуванні «на рівних» уточнюється і виробляється поведінка дитини відповідно до статево-рольової позиції, встановлюються під впливом стаетипізованих настановлень вихователів і батьків та асимілюються психологічні відмінності гендерної поведінки.

Отже, аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених питанням статі та гендерного розвитку дитини, засвідчив значний інтерес зарубіжних і вітчизняних вчених до цієї проблеми. Серед важливих надбань

національної науки слід відмітити дослідження феномену статевої ідентифікації, впливу ґендерних стереотипів на ґендерну поведінку дітей, спілкування з однолітками та дорослими, уточнення і поглиблення знань про «зародки упередженості» та ґендерну поляризацію у дитячому віці, роль статевої самосвідомості у структурі загальної самосвідомості дитини). Інтеграція теоретичних поглядів вчених щодо з'ясування механізмів ґендерної соціалізації в дошкільному віці є переконливою методологічною платформою для науково-психологічного аналізу та емпіричного дослідження ґендерних уявлень та поведінки дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Ш. Ґендерная психология: пер. з англ. / Ш. Берн. – СПб, 2001. – 456 с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
3. Єремеева В. Хлопчики та дівчатка: два різних світи. Нейропсихологи – вчителям вихователям, батькам, шкільним психологам / В. Єремеева. Т. Хрізман. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
4. Кікінежді О.М., Говорун Т. В., Шульга І.М. Ґендерне виховання дошкільнят. Навчально-методичний збірник / О. М. Кікінежді, Т. В. Говорун, І.М. Шульга. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2015. – 192 с.
5. Кравець В. П. Ґендерна педагогіка : навч. посіб. / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
6. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
7. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.

Чорний М.

Науковий керівник – проф. Фурман А.В.

ІНТЕНЦІЙНІСТЬ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність теми дослідження. Феномен свідомості є винятково складним предметом пізнання як для філософів, так пізніше і для науковців-психологів (див. [4]). Оригінальне дослідження здійснене Ароном Гурвічем (див. [1]) у 1940 р., що завершується *кореляційною концепцією свідомості*, підґрунтя якої становило критичне методологічне настановлення: «... *свідомість* не варто плутати із звичайною одновимірною сферою, утвореною з актів як реальних психічних подій, які співіснують і слідують один за одним. Її радше належить розглядати як *кореляцію, співвіднесеність чи паралелізм* між площиною актів, психічних подій, ноез і другою площиною, яка є площиною сенсу (ноем)...» [4, с. 18].

Інтенційність — одне з базових понять сучасної як феноменологічної, так і аналітичної філософської традиції, а в психології воно використовується для позначення однієї з фундаментальних властивостей свідомості. Корінь слова «інтенційність» відображає поняття, яке він висловлює, випливаючи з латинського *intentio*, що означає «спрямований». Інтенційність вивчалася з давніх часів і породила численні дебати, одні з яких стосуються інтенційного відношення: співвідношення між інтенційними станами та їх об'єктами. У той же час дане поняття є одним з найбільш спірних в сучасній філософії, і суперечки ведуться не тільки відносно природи тієї властивості, що позначена ним, а й також щодо змісту цього поняття. Проблема інтенційності знаходиться на стику двох сфер теоретичної філософії — філософії свідомості і філософії мови.

Саме тому проблема інтенційності знаходиться в безпосередньому зв'язку практично з усіма основними «вічними» проблемами філософії, і вибір тієї чи іншої позиції щодо інтенційності зв'язується з певним осмисленням великого кола філософських та психологічних проблем. До них відноситься, зокрема, онтологічне питання про природу свідомості. Ф. Brentano вводить інтенційність у тогочасний філософський дискурс як поняття, що означає особливу властивість психічних феноменів, якою не володіє жоден фізичний феномен. Така постановка питання ставить серйозну проблему перед фізичними теоріями свідомості, оскільки передбачає неможливість редукції психічних феноменів до фізичних. Однією з важливих дискусійних тем у філософії свідомості є можливість натуралізації інтенційності, ця тема розроблялася в працях Ф. Дрецке, Р. Міллікен, Дж. Фодор, але задовільного рішення їм, як видається, не вдалося знайти. З проблемою реалізму традиційно пов'язується інтенційність у роботах, написаних під впливом казуальної теорії референції, наприклад, у книзі К. МакГінн «Ментальний зміст» або роботі Р. Міллікен «Мова, думка та інші біологічні категорії». «Чи можна уявити зміст свідомості незалежним від предметів зовнішнього світу?» — так можна сформулювати основне питання, що розгорнулося, але ще далеко не завершилося в науковій дискусії.

Ще однією проблемою, яка заслуговує на згадку в зв'язку з поняттям «інтенційність», є проблема значення мовних виразів. Інтенційність і значення безпосередньо пов'язуються майже у всіх роботах англо-американських авторів. Проблема інтенційності мовних виразів можна сформулювати таким чином: що є її джерелом, інтенційність свідомості або зовнішній світ? Теорії такого типу досі є домінуючими в англо-американській філософії, психології, а дискусії про їх обґрунтованість ведуться до цього дня (див. детально [1; 2; 3; 4; 5; 6]).